

Wojciech Ziętara

Istota think tanks

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 16/1,
177-200

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WOJCIECH ZIĘTARA

Istota think tanks

The nature of think tanks

1. POJĘCIE THINK TANKS

Próbując zdefiniować termin: think tanks, natrafiamy na dwojakiego rodzaju trudności. Pierwsza związana jest z dokonaniem tłumaczenia pojęcia z języka angielskiego na język polski. Drugi problem to zrozumienie istoty organizacji, które rozwinęły się i stały się częścią systemu politycznego Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, podczas gdy w Polsce zaczęły się kształtować dopiero po 1988 roku.

Nawiązując do pierwszej trudności, należy zaznaczyć, że pomimo podejmowanych prób dokonania tłumaczenia nie udało się zachować pierwotnego sensu i historii związanej z powstaniem tego typu zespołów badawczych. Nazwa zrodziła się w okresie II wojny światowej, kiedy to amerykańscy eksperci i stratedzy wojskowi pracowali nad koncepcją działania dla armii amerykańskiej w schronach lub specjalnych pomieszczeniach. Po II wojnie think tanks przeszły drogę od działań na rzecz bezpieczeństwa ku polityce społeczno-gospodarczej. Powyższy termin związany z armią amerykańską zaciemnia prawdziwy charakter tego typu placówek, ponieważ pierwsze organizacje powstały jeszcze przed II wojną światową, niektóre nawet sięgają XIX wieku i nie były to placówki amerykańskie, niemniej dopiero okres powojenny nadał znaczenie i ostateczny kształt think tanks. Samego pojęcia think tanks zaczęto używać w latach 50. ubiegłego stulecia na określenie działalności organizacji badawczych, jak np. Rand Corporation¹.

¹ A. Denham, M. Garnett, *British Think tanks and the Climate of Opinion*, Routledge, Taylor & Francis Group, Londyn and New York 2004, s. 8.

Żaden termin stosowany w języku polskim nie oddaje angielskiego znaczenia tego terminu. W 2006 roku Instytut Spraw Publicznych (ISP) ogłosił konkurs na jego polskie tłumaczenie². Oprócz zwrotów zbliżonych do angielskiego terminu np.: zbiornik myśli, na uwagę zasługiwały: fabryka idei, kuźnia myśli, warsztat myśli, zespół ekspertów, forum badawczo-eksperckie, fabryka myśli, ośrodek analiz, akademia ekspertów. Jednak jury konkursu nie przyznało pierwszej nagrody, nie dlatego, że wśród ponad 50 propozycji żadna nie zasługiwała na wyróżnienie, ale ponieważ termin: think tank nie może posiadać polskiego odpowiednika, który zarazem byłby najbardziej trafny w stosunku do oryginału i najlepiej brzmiał w języku polskim.

Dokonując analizy wybranej polskiej literatury naukowej oraz celów i zadań działających think tanks w Polsce, należy powtórzyć najczęściej stosowane określenia. Wyróżnia się: niezależne ośrodki badawcze, niezależne ośrodki badawczo-analityczne, niezależne instytuty spraw publicznych, ciała badawcze, niezależne instytuty badawcze, ośrodki analityczne, instytucje badawcze, instytucje naukowo-badawcze, niezależne fundacje naukowe, organizacje typu think tank, multidyscyplinarne ośrodki analityczne, specjalistyczne placówki badawcze. Już ta prezentacja pozwala na stwierdzenie, że nie ma w Polsce pojęcia, które jednoznacznie odpowiadałoby terminowi angielskiemu. Ponadto wymienione powyżej pojęcia też do końca nie oddają istoty tych placówek. Szczególnie, że takie terminy, jak: instytut, ośrodek badawczy, placówka naukowa dotychczas były łączone z Uniwersytetami. Należy także zwrócić uwagę, że think tanks często w celu uniknięcia problemów terminologicznych posługują się swoją nazwą i dopiero poprzez wymienienie zadań definiują obszar i zakres działalności. W ten sposób unika się nawiązania do polskiego terminu.

Kolejny problem jest związany z polskimi nazwami, które niejednokrotnie stosują pojęcie „fundacji”, czym już całkowicie zaciemniają istotę think tanks. Jeśli takie problemy językowe stwarza termin think tank, nie podejmuję się przyjęcia jednego rozwiązania, uznając, że stosowanie pojęcia oryginalnego w języku polskim przyjęło się w sposób naturalny i tak dalece, że odwracanie tej sytuacji byłoby bezcelowe, natomiast być może ważniejsze od samego pojęcia jest zdefiniowanie działalności i zadań think tanks.

Think tanks to ośrodki badawcze założone i działające z zachowaniem niezależności od rządu oraz wszelkich wpływów społecznych, w tym szczególnie przedsiębiorstw, grup interesów oraz partii politycznych³. W powyższej definicji na szczególną uwagę zasługuje niezależność. Nie oznacza ona stanu faktycznego, a jest raczej stanem pożądanym. Analiza funkcjonowania think tanks w wybranych państwach współczesnego świata dowiodła, że powyższa niezależność jest ściśle związana z poszczególnymi rozwiązaniami prawnymi, politycznymi, ekonomicznymi i społecznymi⁴. Think tanks nawet pomimo swojej deklaratywnej niezależności funk-

² URL<<http://www.isp.org.pl/?v=page&id=337&1n=pl>> 25/09/2008.

³ J. G. McGann, E. C. Johnson, *Comparative Think tanks, Politics and Public Policy*, Edward Elgar, Cheltenham – Northampton 2005, s. 12.

⁴ J. G. McGann, R. K. Weaver, *Think tanks and Civil Societies: Catalyst for Ideas and Action*, Transaction Publications, Somerset, New Jersey 2000, s. 5.

cjonują w środowisku powiązań finansowych, dlatego należy podchodzić ostrożnie do powyższych stwierdzeń, natomiast niezależność think tanks powinna przejawiać się w pełnej wolności, ale oczywiście z zachowaniem warsztatu naukowego, naukowego prowadzenia badań i dokonywania analiz. Niezależność oznacza, że żaden podmiot zewnętrzny nie będzie wpływał na prowadzone badania nawet, jeśli jest on ich zleceńdawcą. W ten sposób zostałaby naruszona istota funkcjonowania think tanks.

Wiele z funkcjonujących w świecie ośrodków jest związanych z rządami lub partiami politycznymi. Pojawia się niebezpieczeństwo braku zachowania niezależności tychże instytucji, dlatego dokonano typologii think tanks ze względu na ich niezależność. Jamek G. McGann oraz Erik C. Johnson wyróżnili sześć typów współczesnych think tanks: autonomiczne i niezależne, prawie niezależne, zrzeszone z Uniwersytetami, związane z partiami politycznymi, powiązane z rządami państw, prawie rządowe (Patrz tabela 1). Powyższa typologia jest niezbędna do pełnego zdefiniowania istoty think tanks.

Tabela 1. Typologia think tanks według kryterium niezależności.

Kategoria	Definicja
Autonomiczne i niezależne	Niezależne od wszelkich grup interesów lub darczyńców oraz autonomiczne w swojej działalności od rządu.
Prawie niezależne	Autonomiczne w funkcjonowaniu od wpływów rządowych, lecz kontrolowane przez grupę interesów, fundatora lub agencję zlecającą badania poprzez środki finansowe, które stanowią istotny wpływ na działalność ośrodków analitycznych.
Zrzeszone z Uniwersytetami	Centrum badań naukowych na Uniwersytetach.
Związane z partiami politycznymi	Formalnie powiązane z partiami politycznymi.
Powiązane z rządami państw	Włączone w struktury rządowe.
Prawie rządowe	Finansowane poprzez rządowe granty i projekty badawcze, ale niebędące formalnie włączone w struktury rządowe.

Źródło: J. G. McGann, E. C. Johnson, *Comparative Think tanks, Politics and Public Policy*, Edward Elgar, Cheltenham – Northampton 2005, s. 14.

Inną typologię think tanks zaproponował Kent R. Weaver, który analizując funkcjonowanie tychże, wyróżnił trzy ich rodzaje: uniwersytetów bez studentów, kontraktowane ośrodki badawcze oraz ośrodki obronne⁵.

⁵ Powyższe kryteria nie wymagają powtórnego definiowania, ponieważ zostały rozwinięte w treści artykułu. Na uwagę zasługuje jedynie podkreślenie, że kryterium trzecie było szczególnie widoczne od lat 80. ubiegłego wieku i związane było z polityką Prezydenta USA Ronalda Reagana oraz rządu Premier Wielkiej Brytanii Margaret Thatcher, kiedy to konserwatywne i wolnorynkowe think tanks przejęły na siebie rolę kreatora życia politycznego, stały się częścią debaty publicznej, której prezentowały analizy

Kolejnym elementem prezentowanej definicji jest ośrodek badawczy, który wymaga wyjaśnienia. Think tank, wykorzystując wiedzę ekspertów, tworzy idee, proponuje modele rozwiązania danych problemów społecznych. Niejednokrotnie to think tanks generują dyskusję wokół zgłoszonych przez siebie uprzednio pomysłów, kiedy indziej wykonują zadania dla osób lub struktur zlecających, poprzez co zawężają swój obszar działalności do tematu zlecanego. Wielokrotnie jednak dzieje się tak, że to fundator, a później włączeni w działalność think tanks eksperci stanowią dla siebie pewne ograniczenie. Przyjęta misja i cele funkcjonowania mogą ograniczyć pole manewru do jednej dziedziny życia społecznego, np. sfery ekonomii, a w niej do propagowania określonych rozwiązań, np. związanych ze szkołą klasyczną. Jest to rozwiązanie często praktykowane, podczas gdy think tanks określające bardzo szeroko zakres prac badawczych to mniejszość. Należy to ocenić pozytywnie w środowisku pluralizmu politycznego i wolności badań naukowych, spory i krytyka dotarły także do think tanks.

Definiując istotę think tanks, należy odróżnić je od działalności naukowej prowadzonej na Uniwersytetach. W mocno zmieniającym się świecie Uniwersytety w dużym stopniu zachowały swoją konserwatywną strukturę, co wielokrotnie ogranicza je na tle małych lub średnich, pod względem osobowym oraz sprawnych w pozyskiwaniu środków finansowych think tanks. Nie należy zapominać, że think tanks to placówki tylko badawcze, nawet jeśli czasami stawiają sobie za cel działalność edukacyjną, natomiast nauczyciel akademicki pracę naukową musi godzić z pracą dydaktyczną. Ponadto think tanks dysponują o wiele większą skutecznością w komunikacji społecznej, co zresztą jest istotnym elementem ich działalności. Wywieranie wpływu na opinię publiczną poprzez udział w mediach, organizowanie konferencji, debat, publikacji książek i raportów, chociaż powieła metody funkcjonowania szkół wyższych, jest zdecydowanie bardziej skuteczne w przypadku think tanks. Wynika to z wąskiej specjalizacji think tanks, podczas gdy Uniwersytety kształcą i upowszechniają wśród studentów pogłębioną i szeroką wiedzę bardziej teoretyczną aniżeli praktyczną⁶. Ten stan rzeczy może ulegać zmianie wraz z wejściem na Uniwersytety profesjonalnej kadry zarządzającej, a tymczasem należy zauważyć częste włączanie się nauczycieli akademickich w rolę ekspertów think tanks.

Poszukując miejsca think tanks we współczesnym systemie politycznym, należy umieścić je między wiedzą a władzą⁷. Podczas gdy Uniwersytety należy umieścić na poziomie wiedzy.

Na społeczeństwo obywatelskie między innymi składa się liczba stowarzyszeń funkcjonujących w przestrzeni między działalnością rządową a obywatelami. Think

i raporty mocno zaangażowane w propagowanie i realizację wartości konserwatywnych. K. R. Weaver, *The Changing World of Think Tanks*, „Political Science and Politics” 1989, vol. 2, no. 3, s. 566–567.

⁶ D. Stone, *Old guard versus new partisans: think tanks in transition*, „Australian Journal of Political Science” 1991, vol. 26, no. 2, s. 201.

⁷ J. G. McGann, E. C. Johnson, *Comparative Think tanks...*, s. 12.

tanks są jednym z tego typu organizacji. Kent R. Weaver zwracał uwagę na to, że think tanks niebędące ani sektorem publicznym, ani prywatnym stanowią istotny element społeczeństwa obywatelskiego. Z kolei społeczeństwo, które aprobuje rządy prawa, aktywny udział obywateli w rządzeniu, wolność prasy, zgromadzeń, stowarzyszeń, trójpodział władzy, poszanowanie własności prywatnej oraz prawa człowieka jest istotnym elementem funkcjonowania ustroju demokratycznego⁸.

Definiując istotę think tanks, należy podkreślić, że są organizacjami non-profit, czyli w swojej działalności nie są nastawione na osiągnięcie zysku⁹.

Podsumowując kwestie definicyjne, proponuję następującą definicję: *think tanks to niezależne ośrodki badawcze typu non-profit, które poprzez wykorzystanie wiedzy ekspertów dążą do wywierania wpływu na proces decyzyjny w sferze publicznej.*

2. ZADANIA THINK TANKS

Po zdefiniowaniu think tanks należy określić sposób ich działalności. Nawiązując do klasyfikacji Williama Wallace'a, można dokonać prezentacji siedmiopunktowej. Do zadań think tanks zaliczono:¹⁰

1. Analizę sytuacji politycznej z nawiązaniem do historii, nauk społecznych, prawa, nauk ścisłych;
2. Ocenę bieżącej polityki poprzez nawiązywanie do idei politycznych i proponowanych w ramach poszczególnych doktryn rozwiązań społecznych;
3. Gromadzenie i klasyfikowanie informacji płynących ze świata polityki; przygotowywanie szczegółowych raportów na podstawie analizy bieżącej prasy i dokumentów;
4. Prezentowanie prognoz i symulacji wydarzeń w długiej perspektywie czasowej;
5. Włączanie się w debatę polityczną pomiędzy rządem a innymi uczestnikami;
6. Wpływanie na rządzenie poprzez publikacje, analizy dla ministrów, rządu, polityków, raporty na temat rozwiązywania istniejących problemów społecznych;
7. Zobowiązanie do jak najszerszego informowania opinii publicznej poprzez wydawnictwa, spotkania, dyskusje, które angażują szersze rzesze obywateli, aniżeli tylko klasę rządzącą czy społeczność akademicką.

Prezentowany zakres działalności think tanks wymaga pewnego wyjaśnienia. Przedstawiona typologia opisuje szeroko pojęty model anglosaski działalności think tanks, które w zdecydowanej większości przypadków koncentrują się na sferze

⁸ K. R. Weaver, *The Changing World of Think Tanks...*, s. 563–578.

⁹ T. Hames, Hades. Feasey, *Anglo-american think tanks under Reagan and Thatcher*, [w:] *A Conservative revolution? The Thatcher – Reagan decade in perspective*, A. Adonis, T. Hames (eds.), Manchester University Press 1994, s. 216.

¹⁰ W. Wallace, *Between two worlds: think tanks and foreign policy*, [w:] *Two worlds of international relations: academics, practitioners and the trade in ideas*, C. Hill, P. Beshoff (eds.), London: Routledge and London School of economics 1994, s. 142–143.

politycznej. Jeśli jednak rozszerzymy dany model na działalność także w innych dziedzinach życia społecznego, to wówczas prezentowana typologia będzie miała charakter powszechny. Ponadto think tanks w swojej bieżącej działalności nie muszą nawiązywać do wszystkich siedmiu punktów, a jedynie poprzestać na jednym lub kilku wybranych zakresach funkcjonowania.

3. HISTORIA I ŚRODOWISKO THINK TANKS

Organizacje typu think tanks rozwinęły się w sposób szczególny w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. W USA funkcjonuje obecnie ponad 1500 think tanks. Poszukując przyczyn tak wielkiego rozwoju, należy zwrócić uwagę na kilka czynników. System polityczny USA charakteryzuje duża stabilność oraz ciągłość funkcjonowania od 1787 roku. Stworzony system rozdziału poszczególnych władz oraz system dwupartyjny zakłada nieustanne funkcjonowanie opozycji politycznej i kontroli władzy. W ten sposób w debacie publicznej występuje dwugłos, który sprzyja kształtowaniu niezależnych opinii w toczącym się dyskursie. Ponadto należy zaakcentować fakt, że pierwsze think tanks zaczęto tworzyć już na początku XX wieku. Pierwszy think tank powstał w 1907 roku. W kolejnych latach tworzono niezależne instytuty, które funkcjonują nieprzerwanie do dzisiaj. W 1910 roku powstał *Carnegie Endowment for International Peace*, w 1914 roku założono *Carnegie Council on Ethics and International Affairs*, w 1916 roku powołano do życia *Brookings Institute*, natomiast w 1919 roku powstały *Century Foundation* oraz *Hoover Institution*. Na okres II wojny światowej oraz dekady lat 50. przypadła kolejna fala rozwoju think tanks w USA. W tym okresie powstały m.in.: *Committee for Economic Development* (1942), *American Enterprise Institute for Public Policy Research* (1943), *Rand Corporation* (1948), *The Aspen Institute* (1950), *Asia Society* (1956), *Atlantic Council of the United States* (1954), *Center for International Studies* (1951). Trzecia fala gwałtownego rozwoju niezależnych instytutów przypadła na lata 70.–80. i późniejsze i była głównie związana z tworzeniem podstaw nowej polityki konserwatywnej administracji Ronalda Reagana i George'a Busha seniora oraz powstających jako przeciwwaga liberalnych think tanks. W tym okresie powstały m.in.: *Heritage Foundation* (1973), *Cato Institute* (1977), *Center for International Security and Strategic Studies*, *Mississippi State University* (1981), *East West Institute* (1981), *American Foreign Policy Council* (1982), *The Carter Center* (1982), *American Dialogue* (1982), *National Center for Public Policy Research* (1982), *The Nelson A. Rockefeller Institute for Government* (1982), *Heartland Institute* (1984), *Institute for National Strategic Studies* (1984). Należy podkreślić, że z około 1500 think tanks funkcjonujących w USA tylko 350 nie jest związanych z Uniwersytetami i szkołami wyższymi. Ponadto ponad 150 instytutów ma swoją siedzibę w Waszyngtonie. Gdy spojrzeć na najbardziej znaczące i wpływowe amerykańskie think tanks, to są wśród nich przede wszystkim te działające w stolicy USA: *The Brookings Institution*, *Carnegie Endowment for International Peace*, *Cen-*

ter for Strategic and International Studies, Council on Foreign Relations, Heritage Foundation, American Enterprise Institute¹¹. Wśród pięciu najczęściej cytowanych think tanks w 2004 roku znalazł się tylko jeden spoza instytutów waszyngtońskich. Był to nowojorski *Council on Foreign Relations*¹².

Powyższe zestawienie nie tłumaczy jednak do końca fenomenu think tanks w USA. Podobne kryteria spełnia system polityczny Wielkiej Brytanii. Mało tego, to właśnie w Wielkiej Brytanii powstała pierwsza na świecie organizacja typu think tank nawet, jeśli jej założyciele nie stosowali tej nazwy. Towarzystwo Fabiańskie powstało już w 1884 roku w Londynie. Organizacja odegrała ogromną rolę w kształtowaniu brytyjskiej sceny politycznej i tworzeniu programów społecznych. Od powstania Partii Pracy coraz bardziej się do niej zbliżała organizacyjnie, by ostatecznie w 1919 roku związać się z Laburzystami. Pomimo formalnego powiązania z partią polityczną Towarzystwo jest uznawane za jeden z najważniejszych współczesnych think tanks w Wielkiej Brytanii¹³. Późniejszy rozwój think tanks w wielkiej Brytanii przypada na trzy okresy: lata 30., lata 70., lata 80.–90. ubiegłego stulecia. Początkowo brytyjskie think tanks rozwinęły się jako odpowiedź na wielki kryzys gospodarczy i zaakceptowały doktrynę ekonomiczną Johna Maynarda Keynesa. W 1931 roku powołano *Political and Economic Planning*, natomiast w 1938 roku *National Institute of Economic and Social Research*. Powstały w 1955 roku Institute of Economic Affairs (IEA) zaliczany jest do drugiej fali rozwoju brytyjskich think tanks pomimo tego, że od właściwego okresu dzieliło go ponad 15 lat. Wynika to z faktu, że IEA odrzuciło doktrynę Keynesa i propagowało idee nowej polityki gospodarczej. IEA wraz z kolejnymi think tanks: *Center for Policy Studies* (1975) oraz *Adam Smith Institute* (1977) poprzedziły sukces wyborczy Partii Konserwatywnej w 1979 roku. Nawiązując do tego przykładu, w latach 80. powstały think tanks blisko powiązane z partiami politycznymi. W 1988 roku założono *Institute for Public Policy Research*, w 1993 roku *Demos*, oba związane z Partią Pracy, natomiast *Social Market Foundation* (1989) był powiązany z Partią Socjaldemokratów. Wśród innych znaczących think tanks wymienia się: *European Policy Forum* (1992) oraz *Politeia* (1996).

Nawet ta pobieżna prezentacja think tanks brytyjskich i amerykańskich pozwala na dostrzeżenie różnic. W Wielkiej Brytanii nie rozwinęły się one w takim stopniu, jak w USA. Przyczyn należy poszukiwać głębiej, aniżeli tylko w systemie politycznym. Odpowiedzi mogą udzielić badania przeprowadzone przez Jamesa G.

¹¹ J. G. McGann, E. C. Johnson, *Comparative Think tanks...*, s. 63–73.

¹² Do najczęściej cytowanych think tanks zaliczono: *Brookings Institution, Heritage Foundation, American Enterprise Institute, Council on Foreign Relations, Cato Institute*. T. Telek, *Niedoceniane think tanks*, URL<<http://www.proto.pl/artykuły/info?itemId=42281>> 26/02/2008.

¹³ R. Harrison, *The Fabians: aspects of a very English socialism*, [w:] *Defending politics: Bernard Crick and pluralism*, I. Hampsher – Monk (ed.), London: British Academic Press 1993, s. 73–74; P. Pugh, *Educate, Agitate, Organize. 100 years of Fabians Socialism*, Methven, London & New York 1984, s. 277–278; A. Denham, M. Garnett, *British think tanks...*, s. 217.

McGanna i Erika C. Johnsona, którzy w latach 1999–2002 dokonali analizy wybranych 20 państw na wszystkich kontynentach pod względem 13 zmiennych¹⁴. Według Autorów przyjęty zestaw państw pozwala na dokonanie analizy i przedstawienie ogólnych wniosków. Badania objęły: USA, Kanadę, Meksyk, Brazylię, Wenezuelę, Niemcy, Węgry, Rosję, Izrael, Egipt, Iran, Angolę, Wybrzeże Kości Słoniowej, Republikę Południowej Afryki, Wietnam, Chiny, Pakistan, Indie, Australię i Japonię. Poszukując odpowiedzi na pytanie, dlaczego w niektórych państwach think tanks rozwinęły się licznie, w innych mniej, Autorzy przyjęli 13 czynników: wolność polityczną, system polityczny, liczbę lat rozwoju demokracji, liczbę i znaczenie partii politycznych, istotę społeczeństwa obywatelskiego, wolność prasy, wolność ekonomiczną, produkt krajowy brutto per capita, wpływ analiz politycznych na sektor publiczny, ludność, kulturę filantropijną, liczbę Uniwersytetów i szkół wyższych oraz stopień integracji globalnej (Patrz tabela 2). W oparciu o wymienione czynniki Autorzy próbowali odpowiedzieć, które zmienne sprzyjają powstawaniu i rozwojowi think tanks.

Tabela 2. Kryteria badań Jamesa McGanna i Erika C. Johnsona na temat think tanks

Kryterium	Opis kryterium	Źródło
Wolność polityczna	Na wolność polityczną składają się prawa polityczne oraz wolności obywatelskie	Ranking Freedom House
System polityczny	Reżim polityczny. Na wstępie autorzy założyli, że system autorytarny ma tendencję do ograniczania opozycji. Idealnym systemem byłaby demokracja wielopartyjna, natomiast systemy prezydenckie tworzą dobre środowisko do wyrażania opinii sprzeciwu.	Departament Stanu USA, CIA World Fact Book, BBC News Country Profiles
Liczba lat rozwoju demokracji	Autorzy postawili tezę, że długość istnienia ustroju demokratycznego ma przełożenie na rozwój think tanks	Departament Stanu USA, CIA World Fact Book, BBC News Country Profiles
Liczba i znaczenie partii politycznych	Znaczenie partii politycznych ma ścisły związek z systemem wielopartyjnym. „Głos” podzielonej i słabej opozycji nie będzie docierał do opinii publicznej, a partia rządząca może opozycję ignorować i pomijać.	Departament Stanu USA, CIA World Fact Book, BBC News Country Profiles
Istota społeczeństwa obywatelskiego	Rozwinięte społeczeństwo obywatelskie stanowi istotny element powstawania i rozwoju think tanks	-
Wolność prasy	Wolne środki masowego przekazu ułatwiają rozprzestrzenianie się niezależnych opinii i kontrolują władzę. Bez wolnego dziennikarstwa utrudnione będzie propagowanie badań think tanks.	Ranking World Audit

¹⁴ J. G. McGann, E. C. Johnson, *Comparative Think tanks...*, s. 1–9, 19–253.

Wolność ekonomiczna	Udział rządu w produkcji, dystrybucji, konsumpcji dóbr i usług, poza niezbędnym tworzeniem prawa i ochroną wolności obywateli.	Heritage Foundation/ Wall Street Journal Indeks of Economic Freedom
Produkt krajowy brutto per capita	Suma wartości dodanej ze wszystkich gałęzi gospodarki narodowej podzielona przez liczbę ludności państwa. Według Autorów może mieć to związek z think tanks. Państwa o wysokim PKB mogą zlecać wykonanie ekspertyz niezależnym instytutom i w ten sposób pośrednio przyczyniać się do ich rozwoju.	Program Rozwoju ONZ, Human Development Report 2001
Wpływ analiz politycznych na sektor publiczny	W państwach, w których występuje korupcja, nie będzie poszanowania dla instytucji prawa. W państwach autorytarnych nie będzie zapotrzebowania na niezależne analizy. W ww. sytuacjach nie będzie miejsca dla rozwoju think tanks.	-
Ludność	Liczba osób zamieszkujących dane państwo miałyby przekładać się na liczbę think tanks. Jakkolwiek autorzy, przyjmując taką tezę, zaznaczyli, że robią to bardziej „intuicyjnie”.	CIA World Factbook
Kultura filantropijna	Prywatne wsparcie dla organizacji pozarządowych. Ułatwienia lub utrudnienia Uniwersytetów przy wspieraniu ww. organizacji.	-
Liczba Uniwersytetów i szkół wyższych	Think tanks stanowią pomost między Uniwersytetami a światem polityki. Autorzy stawiają tezę, że w państwach, gdzie Uniwersytety są państwowe, będzie mniejsza skłonność do prowadzenia niezależnych badań naukowych. Tam gdzie występuje skłonność do wspierania nauki, będzie występować szansa na tworzenie think tanks.	Raport UNESCO; International Association of Universities
Stopień integracji globalnej	Indeks 62 państw obejmuje 96% światowego PKB oraz 84% światowej ludności. Im większe powiązania globalne, tym państwa są bardziej podatne na rozwój idei i kryteria opinii płynących z zewnątrz.	Globalization Index, AT Kearney and Foreign Policy Magazine

Źródło: J. G. McGann, E. C. Johnson, *Comparative Think tanks, Politics and Public Policy*, Edward Elgar, Cheltenham – Northampton 2005, s. 1–7.

Przyjęte przez Autorów kryteria zostały zestawione z liczbą think tanks funkcjonujących w danym państwie. W tym celu skorzystano z danych The International Survey of Think Tanks. Analiza danych (Patrz tabela 3) doprowadziła do następujących wniosków. Liczba think tanks ma ścisły statystyczny związek z następującymi zmiennymi: wolnością polityczną, systemem politycznym, znaczeniem partii politycznych, społeczeństwem obywatelskim, produktem krajowym brutto, liczbą ludności oraz liczbą Uniwersytetów, natomiast Autorzy uznali, że brak jest statystycznego związku między wolnością prasy, wolnością ekonomiczną, liczby analiz, kulturą filantropijną,

Tabela 3. Zestawienie porównawcze państw według kryteriów Jamesa G. McGanna i Erika C. Johnsona (stan na 2002 r.)

Kryterium/ Państwo	Wolność polityczna (wskaźnik)	System polityczny	Liczba lat rozwoju demokracji	Liczba i znaczenie partii politycznych	Istota społeczeństwa obywatelskiego	Wolność prasy (miejsce)	Wolność ekonomiczna (wskaźnik)	Produkt krajowy brutto per capita	Wpływ analiz politycznych na sektor publiczny	Ludność (mln)	Kultura filantropijna	Liczba Uniwersytetów i szkół wyższych	Stopień integracji globalnej (miejsce 1–62)	Liczba think tanks
Wenezuela	Częściowo wolna (3,5)	Skonolidowana demokracja	65	2 koalicje 9 partii	Częściowo wolne	Brak wolności (68)	Głównie brak wolności (3,65)	5 670 USD	Wysoki dla organizacji non-profit, niski dla think tanks	23,9	Wysoka dla non-profit, niska dla think tanks	41	58	4
Brazylia	Częściowo wolna (3,3)	Skonolidowana demokracja	19	15 głównych partii, wybory demokratyczne	Wolne	Częściowo wolne (54)	Głównie brak wolności (3,10)	7 360 USD	Wysoki	174,4	Niekorzystne rozwiązania podatkowe	231	53	13
Meksyk	Wolna (2,3)	Skonolidowana demokracja federalna	71	8 głównych partii, wybory demokratyczne	Wolne	Brak wolności (63)	Głównie wolne (2,90)	8 430 USD	Niski – średni	103,4	Niski – średni	62	45	15
Kanada	Wolna (1,1)	Stabilna demokracja federalna	137	5 głównych partii, wybory demokratyczne	Wolne	Wolne (12)	Głównie wolne (2,00)	27 130 USD	Niski	31,9	Wysoki, ale niski dla think tanks	55	6	42
USA	Wolna (1,1)	Stabilna demokracja federalna	215	2 główne partie, wybory demokratyczne	Wolne i aktywne	Wolne (12)	Wolne (1,80)	34 320 USD	Wysoki	278,0	Bardzo wysoka	3186	7	1 500
Rosja	Częściowo wolna (5,5)	Demokracja federalna w okresie transformacji	11	Slabe partie, 50 oficjalnie istniejących	Slabe	Częściowo wolne (60)	Głównie brak wolności (3,70)	7 100 USD	Niski	145,5	Niska	869	44	45
Węgry	Wolna (1,2)	Demokracja w okresie transformacji	14	16 partii, 6 w Parlamencie	Względnie silne	Wolne (30)	Głównie wolne (2,65)	12 340 USD	Niski	10,1	Niska	23	26	26
Niemcy	Wolna (1,1)	Stabilna demokracja federalna	59	Bardzo silne: 6 głównych	Silne	Wolne (9)	Głównie wolne (2,10)	25 350 USD	Wysoki	83,2	Wysoka	327	18	60

Wietnam	Brak wolności (7,6)	Dyktatura	0	1 partia dominująca	Brak wolności	Brak wolności (82)	Brak wolności (3,85)	2 070 USD	Niski	79,9	Nie występuje	51	-	5
Chiny	Brak wolności (7,6)	Dyktatura	0	1 partia dominująca	Brak wolności	Brak wolności (80)	Głównie brak wolności (3,55)	4 020 USD	Niski	1273	Nie występuje	438	57	11
Pakistan	Brak wolności (6,5)	Demokracja w okresie transformacji	2	1 dominująca, 12 innych partii	Głównie brak wolności	Częściowo wolne (57)	Głównie brak wolności (3,30)	1 890 USD	Niski	144,6	Niska	74	46	10
Indie	Wolność (2,3)	Stabilna demokracja federalna	54	26 partii, 1 dominująca historycznie	Wolność	Częściowo wolne (42)	Głównie brak wolności (3,30)	2 840 USD	Wysoki	1030	Wysoka	275	61	27
Australia	Wolność (1,1)	Stabilna demokracja federalna	148	3 silne partie	Wolność	Wolne (10)	Wolność (1,85)	25 370 USD	Wysoki	19,4	Wysoka	39	13	14
Japonia	Wolność (1,2)	Stabilna demokracja	52	7 partii, 2 główne	Wolność	Wolne (17)	Częściowo wolne (2,50)	25 130 USD	Średni – niski	126,8	Średnia – niska	975	29	55
Angola	Brak wolności (6,6)	Demokracja w okresie transformacji	12	Nie występują	Brak wolności	Brak wolności (132)	Zawieszona	2 040 USD	Niska	12,5	Nie występuje	2	-	1
WKS	Częściowo wolne (6,5)	Demokracja w okresie transformacji	1	Slabe	Częściowo wolne	Brak wolności (130)	Głównie brak wolności (3,00)	1 490 USD	Niskie	15,8	Niski	8	-	3
RPA	Wolność (1,2)	Demokracja federalna skonsolidowana	10	Średnie – silne	Wolne	Wolne (28)	Głównie brak wolności (3,05)	11 290 USD	Średni	41,5	Średni	30	49	23
Egipt	Brak wolności (6,5)	Demokracja w okresie transformacji	0	14 głównych partii	16 tys. organizacji non-profit	Brak wolności (124)	Głównie brak wolności (3,55)	3 520 USD	Niskie	69,5	Silne dla ubogich (jałmużna)	79	60	11
Izrael	Wolność (1,3)	Stabilna demokracja	56	19 partii, 2 dominujące	29 tys. organizacji non-profit, 3,2 tys. fundacji	Częściowo wolne (41)	Głównie wolne (2,65)	19 790 USD	Wysokie	5,9	Wysoki	17	22	18
Iran	Brak wolności (6,6)	Dyktatura teokratyczna	0	7 partii	Slabe	Brak wolności (123)	Brak wolności (4,55)	6 000 USD	Nie występuje	66,1	Silne dla ubogich (jałmużna)	101	62	2 (rząd.)

Źródło: J. G. McGann, E. C. Johnson, *Comparative Think tanks, Politics and Public Policy*, Edward Elgar, Cheltenham – Northampton 2005, s. 73–74, 125, 185, 215, 248.

indeksem globalizacji oraz okresem rozwoju demokracji¹⁵. Przedstawione wnioski mogą początkowo zaskakiwać szczególnie w kontekście stawianych tez. Wydawało się, że przynajmniej zostanie wykazany ścisły związek między filantropią na rzecz organizacji pozarządowych a liczbą think tanks. Gdyby tylko poprzestać na danych amerykańskich, to rzeczywiście taki wniosek byłby uprawniony. Tylko w 1996 roku budżety największych amerykańskich think tanks przekroczyły 10 mld USD. Tak było przypadku *Heritage Foundation*, *American Enterprise Institute*, *Urban Institute*, *Brookings Institution*, natomiast budżet *Rand Corporation* przekroczył 100 mln USD¹⁶. Budżety poszczególnych amerykańskich think tanks nieustannie rosły. Zwracał na to uwagę David M. Ricci, podając kilka przykładów: budżet *American Enterprise Institute* jeszcze w 1970 roku wynosił 1 mln USD, podczas gdy w 1982 roku wyniósł już 12 mln USD. Budżet *Brookings Institution* w 1967 roku wyniósł 4,7 mln USD, podczas gdy w 1983 roku już 11,8 mln USD. W 1980 roku *Urban Institute* zdobył 14,4 mln USD. Na uwagę zasługuje inny z wyżej wymienionych instytutów: *Heritage Foundation* w 1973 roku posiadał budżet 250 tysięcy USD, natomiast dziesięć lat później było to już 9,5 mln USD, czyli nastąpił wzrost budżetu aż o 3700 %¹⁷. Podobnie Donald E. Abelson zwracał uwagę na znaczenie posiadanych środków finansowych oraz zespół pracowników think tanks i uważał, że powyższe zmienne odgrywają większą rolę niżeli system polityczny¹⁸. Należy jednak przypomnieć, że D. Abelson sformułował wnioski na podstawie porównania systemów USA, Kanady i Wielkiej Brytanii, natomiast badania J. G. McGanna i E. C. Johnsona objęły 20 państw będących reprezentacją wszystkich kontynentów. Warto jednak przybliżyć stanowisko Autorów badań, ponieważ sami uznali, że gdyby badania były bardziej reprezentatywne i objęły większą liczbę państw oraz niektóre dane byłyby rozszerzone, szczególnie filantropia, społeczeństwo obywatelskie i stopień integracji globalnej wtedy wnioski mogłyby nieznacznie się zmienić. Dokonując szczegółowej prezentacji wniosków, J. G. McGann i E. C. Johnson napisali:

Filantropia robi dużą różnicę. Dobrobyt i nieustanny wzrost nie są elementami wystarczającymi. Państwa mogą być wysoko rozwinięte, ale jeżeli nie ma potrzeby wydawania pieniędzy na niezależne analizy polityczne, think tanks nie będą się rozwijać. Różnica między USA a Japonią, dwoma światowymi potęgami gospodarczymi potwierdza ten wniosek¹⁹.

Ponadto Autorzy zwracają uwagę, że w państwach muzułmańskich, gdzie występuje tradycja wspierania innych, pieniądze są przeznaczane na pomoc najuboż-

¹⁵ *Ibid.*, s. 256.

¹⁶ A. Denham, M. Garnett, *British think tanks...*, s. 5.

¹⁷ D. M. Ricci, *The Transformation of American Politics: The New Washington and the Rise of Think Tanks*, Yale University 1993, s. 1–2.

¹⁸ D. E. Abelson, *Do Think Tanks Matter? Assessing the Impact of Public Policy Institutes*, McGill-Queen's University Press 2002, s. 5.

¹⁹ J. G. McGann, E. C. Johnson, *Comparative Think tanks...*, s. 257.

szym. Dlatego nawet w społeczeństwach określanych jako solidarne i filantropijne istotnym elementem jest wyjaśnienie, na co są przeznaczane pieniądze. W państwach muzułmańskich jałmużna jest związana z religią, dlatego think tanks nie będą na tym zyskiwać.

Kolejny istotny element, który był analizowany w badaniach, to system polityczny. Zauważono, że nieprawidłowo funkcjonujące systemy polityczne, w których występuje korupcja, proces decyzyjny będzie nieprzejrzysty, a think tanks będą miały ograniczony wpływ na podejmowanie decyzji. Nie będzie to służyło rozwojowi think tanks. Wniosek: tylko demokracja daje szansę na rozwój think tanks. Wolne media stanowią istotną przestrzeń dla otwartej debaty publicznej. To dzięki mediom think tanks propagują idee, uczestniczą w debacie i informują społeczeństwo. Ograniczanie wolności prasy oznacza ograniczenie możliwości głoszenia niezależnych od rządu opinii i stanowisk. Wolność mediów została złączona z ustrojem demokratycznym i stanowi element całości. Społeczeństwo obywatelskie nie zawsze sprzyja rozwojowi think tanks. W wielu państwach istnieją liczne organizacje pozarządowe. Jakkolwiek te organizacje nie uczestniczą w takim samym stopniu jak think tanks w procesie decyzyjnym i nie kontrolują władzy. Dlatego może występować duża liczba organizacji pozarządowych, ale udzielana przez obywateli pomoc i wsparcie finansowe nie będą przeznaczane dla organizacji dokonujących analiz politycznych kosztem wspierania różnych projektów rozwoju społecznego i pomocy potrzebującym. Wysokość PKB oraz liczba ludności także mają wpływ na rozwój think tanks. Autorzy stwierdzili, że bynajmniej nie chodzi o jakąś konkretną wielkość, ale stały rozwój, np. w Niemczech think tank przypada średnio na 1,38 mln ludzi, natomiast na Węgrzech na ok. 390 tys. ludności.

Podsumowując swoje rozważania, J. G. McGann i E. C. Johnson potwierdzili, że otwarta, wolna demokracja o wysokim poziomie PKB lub istotnym wpływie pomocy zagranicznej tworzy środowisko dla rozwoju think tanks. Niemniej przyjęte przez Autorów wyznaczniki nie są w stanie statystycznie oddać specyfiki poszczególnych państw. Przykładem są USA, Izrael, Egipt, w których polityka rządowa sprzyja rozwojowi think tanks²⁰. Jednak zaprezentowane wnioski mogą stanowić istotny wkład w badania nad istotą think tanks. Tym bardziej, że analizując przypadki 20 państw, pominięto stan w Polsce. W oparciu o kryteria ww. Autorów przeanalizuję środowisko think tanks w Polsce.

4. MIEJSCE THINK TANKS W POLSCE

Analiza zajmowanego miejsca w państwie think tanks w oparciu o kryteria J. G. McGanna i E. C. Johnsona przynosi następujące wnioski (Patrz tabela 4).

²⁰ *Ibid.*, s. 257–259.

Tabela 4. Środowisko think tanks w Polsce

Kryterium	Sytuacja	Źródło*
Wolność polityczna	Status: wolne (Edycja 2008: badanie 2007, Prawa polityczne: 1, wolności obywatelskie: 1)	Freedom In the World Country Ratings 1972–2007, Freedom House, URL < http://www.freedomhouse.org/uploads/FIWAHSources.xls > 10/10/2008
System polityczny	Demokracja w okresie transformacji	The World Factbook, Central Intelligence Agency, URL < http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pl.html > 10/10/2008
Liczba i znaczenie partii politycznych	W Sejmie reprezentowanych jest 6 partii i koalicji politycznych: Platforma Obywatelska, Prawo i Sprawiedliwość, Lewica, Polskie Stronnictwo Ludowe, Socjaldemokracja Polska – Nowa Lewica, Demokraci.pl. W Senacie VII kadencji w klubach senackich zasiadają senatorowie z Platformy Obywatelskiej i Prawa i Sprawiedliwości. W Polsce zarejestrowanych jest 86 partii politycznych. (Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych, rozdz. 3 – ewidencja partii politycznych, art. 11–23). 2 partie silne.	URL < http://www.sejm.gov.pl/poslowie/Kluby.htm > 10/10/2008 URL < http://www.senat.gov.pl/k7/senat/kluby/ist-klu.htm > 10/10/2008 Wykaz partii wpisanych do ewidencji partii politycznych (według informacji przekazywanych Państwowej Komisji Wyborczej przez Sąd Okręgowy w Warszawie) URL < http://www.pkw.gov.pl/plw2/index.jsp?place=Menu01&news_cat_id=22010&layout=1 > 10/10/2008
Liczba lat rozwoju demokracji	19	
Istota społeczeństwa obywatelskiego	„Polacy wciąż niechętnie odrywają się od swoich spraw prywatnych, tylko nieliczni angażują się w działalność społeczną. Postawę tę wzmacnia nieufność. Brak samoobywatelskiej uczciwości, jesteśmy coraz mniej wrażliwi na wspólne dobro” (s. 78) Struktura 1,2 (skala 0–3) Środowisko działań 1,7 (0–3) Wartości 2,1 (0–3) Wpływ (Efekty działań) 1,7 (0–3)	Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego 2007, Stowarzyszenie Klon/ Jawor, URL < http://portal.engo.pl/files/Civicpedia.pl/public/raporty/INDEKS_SPOLECZENSTWA_OBYWATELSKIEGO_2007_LAST2.pdf > 10/10/2008
Wolność prasy	31 miejsce (na 150 państw) (korupcja 46 m. na 150) (demokracja 29 m. na 150)	Press Freedom Table, World Audit, URL < http://www.worldaudit.org/press/htm > 10/10/2008
Wolność ekonomiczna	83 miejsce (na 157 państw) Wskaźnik: 59,5 – Głównie brak wolności	Indem of Economic Freedom 2008, The Heritage Foundation and The Wall Street Journal, URL < http://www.heritage.org/research/features/index/countries.cfm > 10/10/2008
Produkt krajowy brutto per capita	2005: 13 847 USD 2007: 16 200 USD – Wysoki	2005: Human Development Report 2007/2008, United Nations Development Programme (UNDP), URL < http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_complete.pdf > 28/10/2008 2007: The World Factbook, Central Intelligence Agency.
Wpływ analiz politycznych na sektor publiczny	Wpływanie na politykę społeczną: 1,9 (0–3) a) na kształt polityki społecznej: 1; b) na przestrzeganie praw człowieka: 2; c) na konstruowanie budżetu państwa: 1. Wynik między: podejmowaniem działań w tym obszarze, ale ograniczone skutki a działaniem ograniczonym i bez widocznego wpływu	Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego 2007.

Ludność	38,136 mln/31 grudnia 2008 r. 38,5 mln (lipiec 2008)	Rocznik Demograficzny 2009 Głównego Urzędu Statystycznego URL < http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_Rocznik_Demograficzny_2009.pdf > , s. 30[26/11/2009]
Kultura filantropijna	„W 2007 roku 28,5% Polaków zadeklarowało, że w ostatnim roku przekazało pieniądze lub dary rzeczowe na rzecz organizacji pozarządowych, ruchów społecznych i religijnych” (s.12) Wskaźnik: 1 (0–3)	Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego 2007.
Liczba Uniwersytetów i szkół wyższych	Szkoły wyższe 150 (2007 r.) (Jednostki naukowe i badawczo-rozwojowe: 280, jednostki obsługi nauki: 26, jednostki rozwojowe: 670 pozostałe jednostki: 18, Ogółem: 1144).	Tabela 1. Jednostki prowadzące działalność badawczo-rozwojową (B+R) w latach 2000/2007, Nauka i technika w 2007 roku, Główny Urząd Statystyczny, URL < http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_NTS_nauka_teczniczna_2007r.pdf >, [26/11/2009]
Stopień integracji globalnej	19 miejsce (na 122 państwa) = 78,42 na 100 Indeks globalizacji ekonomicznej 38 m. = 73,50 Indeks globalizacji społecznej 28 m. = 74,70 Indeks globalizacji politycznej 13 m. = 91,12	2008 KOF Index of Globalization, URL < http://globalization.kof.ethz.ch/static/pdf/rankings_2008.pdf >10/10/2008
Liczba think tanks	35	2007 Survey of Think Tanks. A Summary Report. URL < http://www.civil-society.oas.org/Pages/Findings%20Global%20Survey%20of%20Think%20Tanks.pdf >

Źródło: Opracowanie własne

* Większość danych została zaczerpnięta ze źródeł prezentowanych w badaniach J. McGanna i E. Johnsona. Chodziło o jak największą spójność z kryteriami przyjętymi przez Autorów, niestety niektóre dane są niedostępne, dlatego skorzystałem ze źródeł polskich.

W Polsce istnieją realne podstawy do powstawania i rozwoju think tanks, chociaż występują także ograniczenia, które mogą hamować pełny rozwój. W ciągu 19 lat transformacji systemu politycznego udało się zakorzenić ustrój demokratyczny, który obecnie w pełni gwarantuje prawa polityczne i wolności obywatelskie. Polska demokracja w badaniach World Audit jest sytuowana na 29 miejscu wśród 150 analizowanych państw. Po okresie nieustannych zmian na polskiej scenie politycznej od 2001 roku możemy wskazywać na okres pewnej stabilizacji i wyłonienia głównych „aktorów” politycznych. Obok dużych partii, Platformy Obywatelskiej i Prawa i Sprawiedliwości, występują Polskie Stronnictwo Ludowe i Sojusz Lewicy Demokratycznej, natomiast pozycja Samoobrony i Ligi Polskich rodzin gwałtownie załamała się po 2007 roku. W ten sposób scena została uporządkowana i ograniczona do czterech partii reprezentujących odpowiednio myśl: konserwatywno-liberalną, konserwatywno paternalistycznego, ludową i socjaldemokratyczną. Tak szerokie spektrum idei stanowi istotną podstawę do wyrażania opinii i stanowisk. W połączeniu z wysoką oceną World Audit w kategorii wolności rynku medialnego stwarza to szanse do prezentowania niezależnych wobec rządu i polityki rządowej analiz. Ponadto Polska nieustannie rozwija się gospodarczo, co pokazują wskaźniki wzrostu PKB *per capita* w ostatnich latach. Duża liczba szkół wyższych daje podstawę do tworzenia bazy pracowników think tanks. Wymienione elementy składają się na pozytywne środo-

wisko dla organizowania think tanks w Polsce. W Polsce w 2007 roku istniało 35 think tanks (Patrz tabela 5), co sytuowało Polskę wśród liderów w Europie Środkowo-Wschodniej i średniego poziomu w Europie²¹.

Pomimo stosunkowo korzystnych uwarunkowań istnieją także bariery, które ograniczają rozwój think tanks. James G. McGann i Erik C. Johnson oprócz wyżej wymienionych kryteriów uznanych za korzystne dla rozwoju środowiska pozytywnego wymienili także społeczeństwo obywatelskie. Polska ma z tym wyraźny problem, a proces rozwoju społeczeństw obywatelskiego został wyhamowany. Potwierdza to Projekt Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego realizowany przez CIVICUS – ponadnarodową sieć organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwoju działań obywatelskich w państwach demokratycznych. Celem badań jest rejestracja rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na świecie. Wśród 56 państw w projekcie uczestniczy także Polska. Koordynatorem badań w Polsce było *Stowarzyszenie Klon/Jawor* przy wsparciu finansowym *Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe* i *Fundację im. Stefana Batorego*. Ogólny wniosek z badań jest niepokojący, ponieważ Indeks spadł w stosunku do badań z 2005 roku z 1,65 do 1,6 (skala 0–3). Trzy z czterech wymiarów zanotowały spadki o 0,1 pkt. Były to **Wartości** leżące u podstaw społeczeństwa (2,0 z 2,1), **Struktura** opisywana takimi wskaźnikami, jak np. liczb członków organizacji, finanse organizacji, filantropia spadła z 1,2 na 1,1 oraz **Wpływ** rozumiany jako skuteczność podejmowanych działań (spadek z 1,7 na 1,6). Jedyne **Środowisko** społeczno-prawno-instytucjonalne pozostało na niezmiennym poziomie (1,7). Wśród 72 wskaźników przyporządkowanych do ww. czterech wymiarów warto wymienić te, które niestety mogą wpływać na niekorzystne kształtowanie się środowiska think tanks w Polsce.

Istotnym elementem niezależności think tanks są otrzymywane od obywateli pieniądze. Z reguły są to trzy źródła: darczyńcy prywatni, współpraca międzynarodowa lub pozyskiwanie środków w ramach realizacji projektów (w tym także rządowych). Niezależność think tanks może być mocno ograniczona, jeżeli środki będą pochodziły tylko z budżetu państwa lub budżetów lokalnych. Tymczasem w Polsce nie wykształciła się wśród obywateli potrzeba wspierania organizacji pozarządowych. Z analiz (*pkt. 1.2.1 Filantropia*) wynika, że w 2007 roku szacowana średnia wartość darowizny na rzecz organizacji wynosiła 126 PLN, co stanowi ok. 0,4% przeciętnej wynagrodzenia w gospodarce narodowej (2 477 PLN w 2006 roku). W 2006

²¹ Wśród analizowanych państw Europy Środkowo-Wschodniej Polska zajmowała 4 miejsce pod względem liczby think tanks w 2007 roku. W Rosji działały 104 think tanks, w Rumunii 50, natomiast na Ukrainie 43. Polska wyprzedziła m.in.: Słowenię (32), Węgry (30), Bułgarię (28). Średnia dla Europy Środkowo-Wschodniej wyniosła w 2007 roku 17 think tanks na państwo. Na tle Europy Zachodniej Polska wypadła zdecydowanie słabiej, ponieważ liderujące państwa oscylowały wokół 200 instytucji (Wielka Brytania – 283, Niemcy – 187, Francja – 162), niemniej liczba think tanks w Polsce przewyższa liczbę instytucji w Danii (30), Grecji (28), Finlandii (26), Portugalii (19), Norwegii (15), Irlandii (14). Średnia dla Europy Zachodniej wynosi 50 think tanks, natomiast średnia dla całej Europy wyniosła 32 instytucji, co sytuuje Polskę powyżej średniej. *Think Tanks and Civil Societies Program: Helping Bridge the Gap Between Knowledge and Policy*, Foreign Policy Research Institute, URL < <http://www.civil-society.oas.org/Pages/Findings%20Global%20Survey%20of%20Think%20Tanks.pdf> >, 17/10/2008.

roku z darowizn korzystało 35% organizacji i było to aż o 5 punktów procentowych mniej niż w roku wcześniejszym. Udział darowizn od osób prywatnych w całości zasobów sektora wyniósł 4,6%. Z tego wynika, że ponad 95% budżetów pochodzi z innych źródeł, aniżeli darowizny od osób prywatnych. Z drugiej strony (*pkt. 1.4.5 Powiązania międzynarodowe*) tylko 10% organizacji deklaruje przynależność do zagranicznych lub międzynarodowych porozumień, natomiast 28% organizacji pozarządowych zadeklarowało kontakty z organizacjami z państw Unii Europejskiej, z tym że tylko 4% utrzymuje częste i regularne kontakty. Z organizacjami z państw nienależących do UE zadeklarowało kontakty tylko 14% organizacji w Polsce. Wspomniane kontakty przekładają się na udział w różnego rodzaju projektach, w tym w projektach dotyczących zdolności pozyskiwania środków finansowych, niestety tak niski wskaźnik w większym stopniu może determinować brak niezależności oraz ciągłości w podejmowanych zadaniach. Wskaźnik (*1.6.1*) Zasoby ludzkie potwierdza słabość kondycji sektora organizacji pozarządowych. Przychody połowy organizacji nie przekroczyły 10 tys. PLN w 2005 roku, natomiast 30% organizacji osiągnęło przychody na poziomie między 10 tys. a 100 tys. PLN. 15,4% organizacji uzyskiwało przychody rzędu 100 tys. – 1 mln PLN, a blisko 4% do 10 mln PLN. Finanse stanowią najbardziej widoczną barierę rozwojową tego typu organizacji, co zostało wyraźnie podkreślone przez ekspertów w badaniu NGO Sustainability Index 2006 prowadzonym przez Agencję USAID. Polska otrzymała ocenę 2,8 (w skali 1 [najwyższa] – 7 [najniższa]) i nieustannie spada w przeciągu ostatnich 10 lat. Znalazło to wyraźne odzwierciedlenie w innych badaniach, w których aż 73% pracowników źle oceniło sytuację finansową swoich organizacji. Ocena danego wskaźnika była następująca: przeciętna organizacja społeczeństwa obywatelskiego dysponuje zasobami finansowymi, które nie są wystarczające do osiągnięcia stawianych sobie przez nie celów. Instytuty think tanks na tle organizacji pozarządowych wybijają się ponad przeciętność, można je określić mianem „elity” organizacji, ale w związku z tym stawiane cele także wymagają zwiększonych nakładów do ich realizacji. Dlatego środki finansowe będą poważną barierą w codziennej efektywnej pracy think tanks.

Ponadto wymiar II **Środowisko działań** także dostarcza niepokojących danych. Na pytanie: *do jakiego stopnia władze samorządowe decydują samodzielnie o finansach publicznych?* Polska otrzymała notę 1 (w skali 0–3), a wynika to m.in. z tego, że zmalał udział wydatków sektora samorządowego w PKB do 11% w 2006 roku (w 2001 roku było to 15%), natomiast udział wydatków samorządowych w całości wydatków sektora publicznego wyniósł około 38%. Polski wciąż nie można uznać za państwo zdecentralizowane (za takie uważa się państwa, w których wydatki lokalne przekraczają 50% całości wydatków publicznych). Ponadto poprzez nałożenie na samorządy wielu zadań ograniczono decyzyjność władz lokalnych, a środki pochodzą z budżetu centralnego. W związku z tym samorządy w niewielkim stopniu będą decydowały się na wspieranie działań organizacji pozarządowych. Wskaźnik Współpraca/ Wsparcie (*2.6.3*) potwierdził tę tendencję. 43% stowarzyszeń i fundacji korzystało ze środków publicznych samorządowych, natomiast 19% otrzymało dofinansowanie ze środków

rządowych. Z drugiej strony można odczytywać to pozytywnie, ponieważ tylko w niewielkim stopniu może być naruszona niezależność organizacji, jednak przy zestawieniu z kolejnym wskaźnikiem (2.7.3 *Filantropia przedsiębiorstw*) pokazującym, że przedsiębiorcy wspierają tylko ograniczoną grupę organizacji, możemy podsumować, że finansowanie nie tylko decyduje o niezależności, ale o rozwoju. Niedofinansowanie działalności wpływa na zakres podejmowanych działań i realizowanych projektów. W Polsce nie ma wsparcia ze strony osób fizycznych, przedsiębiorstw, a tylko w pewnym stopniu występuje pomoc samorządowo-rządowa.

W Polsce think tanks będą musiały się zmierzyć z problemem wpływu analiz na sektor publiczny. W oparciu o wymiar IV **Wpływ (Efekty działań)** Indeksu Społeczeństwa Obywatelskiego można stwierdzić, że jest on średni – niski. W odpowiedzi na pytanie: *jak aktywne i skuteczne jest społeczeństwo obywatelskie w kształtowaniu polityki społecznej?* (wskaźnik 4.1.1) autorzy projektu ISO udzielają odpowiedzi, że podejmowane działania są ograniczone i nie mają widocznego wpływu. Taka sama odpowiedź została udzielona (wskaźnik 4.1.3) na pytanie *w jakim stopniu społeczeństwo obywatelskie wpływa na tworzenie budżetu państwa*. Lepiej sytuacja kształtuje się w *obszarze praw człowieka* (wskaźnik 4.1.2), gdzie społeczeństwo obywatelskie podejmuje działania, ale ich skutki są ograniczone. Organizacje typu think tanks obok możliwości kształtowania pewnych obszarów podejmują także działalność w zakresie kontroli wydatków pieniędzy na zadania publiczne. Jest to ważny element z punktu widzenia obywateli oraz przejrzystości systemu finansowego państwa. W tym obszarze (wskaźnik 4.2.1) oceniono, że są podejmowane działania, ale ich skutki są ograniczone²².

Tabela 5. Wybrane think tanks w Polsce w 2008 roku

Nazwa	Siedziba	Rok powstania	Obszar działalności	Internet 18/10/2008
Centrum im. Adama Smitha	Warszawa	1989	Badanie i działanie na rzecz wolnego rynku, popieranie budowy oraz rozwoju gospodarki rynkowej.	-
Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych (CASE)	Warszawa	1991	Rozwijanie i upowszechnianie wiedzy o gospodarce, tworzenie i propagowanie rozwiązań w zakresie gospodarczo-społecznym.	www.case.com.pl
Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO)	Warszawa	1994	Poprawa systemu oświaty, upowszechnianie wiedzy obywatelskiej, budowa demokratycznego państwa prawa i społeczeństwa obywatelskiego.	www.ceo.org.pl

²² Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego 2007, Stowarzyszenie Klon/ Jawor, URL <http://portal.engo.pl/files/Civicpedia.pl/public/raporty/INDEKS_SPOLECZENSTWA_OBYWATELSKIEGO_2007_LAST2.pdf> s. 1–84, 17/10/2008.

Centrum Stosunków Międzynarodowych (CSM)	Warszawa	1995/6	Doradztwo polityczne, monitorowanie działań rządu w zakresie polityki zagranicznej, analiza sytuacji międzynarodowej Polski.	www.csm.org.pl
Fundacja Instytut Studiów Wschodnich	Warszawa	1993	Organizacja konferencji ekonomicznych oraz przygotowywanie raportów z konferencji, m.in. organizator Forum Ekonomicznego w Krynicy.	-
Fundacja im. Stefana Batorego	Warszawa	1988	Wspieranie inicjatyw obywatelskich, dostęp do prawa i kontrola społeczna instytucji publicznych, pomoc i współpraca międzynarodowa.	www.batory.org.pl
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Warszawa	1989	Edukacja w zakresie praw człowieka, monitorowanie i działanie na rzecz praw człowieka.	www.hfhrpol.waw.pl
Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (IBnGR)	Gdańsk	1989	Sprawy gospodarcze, polityka państwa.	www.ibngr.edu.pl
Instytut Badań Strukturalnych (IBS)	Warszawa	2006	Prowadzenie i wspieranie badań podnoszących innowacyjność i konkurencyjność gospodarki.	www.ibs.org.pl
Instytut na rzecz Ekorozwoju (InE)	Warszawa	1990	Polityka ekologiczna i zrównoważonego rozwoju.	www.ine-isd.org.pl
Instytut Sobieskiego (IS)	Warszawa	2004	Działalność w obszarach: polityki, prawa, stosunków międzynarodowych, edukacji, finansów, polityki energetycznej, społeczeństwa informacyjnego, telekomunikacji.	www.sobieski.org.pl
Instytut Spraw Publicznych (ISP)	Warszawa	1995	Realizacja projektów badawczych, edukacja i monitoring w zakresie sektora publicznego.	www.isp.org.pl
Instytut Studiów Strategicznych (ISS)	Kraków	1993	Obszar stosunków międzynarodowych ze szczególnym uwzględnieniem integracji Polski z Unią Europejską.	www.iss.krakow.pl
Ius et Lex	Warszawa	2000	Wspieranie działań na rzecz państwa prawa.	www.iusetlex.pl
Ośrodek Myśli Politycznej (OMP)	Kraków	1992	Działalność edukacyjna w zakresie politologii, filozofii politycznej, historii najnowszej oraz stosunków międzynarodowych.	www.omp.org.pl

Ośrodek Studiów Wschodnich (OSW)	Warszawa	1990	Monitorowanie i analiza sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej w Europie Środkowo--Wschodniej, na Kaukazie i Azji Centralnej.	www.osw.waw.pl
Centrum Monitoringu Wolności Prasy (CMWP)	Warszawa	1996	Ochrona wolności słowa zgodnie z art. 10 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz ochrona prasy i mediów elektronicznych.	www.freepress.org.pl
Instytut Geopolityka	Częstochowa	2007	Badania z zakresu geopolityki oraz promowanie i upowszechnianie wiedzy geopolitycznej.	www.geopolityka.org.pl
Instytut Globalizacji	Gliwice	2005	Działalność na rzecz wolności jednostek, obrony praw własności i wolnego rynku.	www.globalizacja.org
Instytut Kościuszki (IK)	Kraków	1999	Działanie na rzecz społeczno-gospodarczego rozwoju i bezpieczeństwa Polski.	www.ik.org.pl
Instytut na rzecz Państwa Prawa (FIPP)	Lublin	2001	Wspieranie inicjatyw zmierzających do podnoszenia świadomości prawnej społeczeństwa, kwalifikacji zawodowych prawników, promowania prawa europejskiego.	www.fipp.org.pl
Instytut Problemów Strategicznych	Warszawa	1998	-	-
Instytut Spraw Zagranicznych (ISZ)	Warszawa	2005	Rozpowszechnianie wiedzy o stosunkach międzynarodowych, wspieranie i promowanie działalności w zakresie stosunków międzynarodowych, udział w dyskusji nad współczesnymi stosunkami międzynarodowymi	www.isz.psz.pl
Instytut Wiedzy i Innowacji	Warszawa	2001, od 2006 pod obecną nazwą	Promowanie i wspomaganie rozwoju społeczno-gospodarczego opartego na wiedzy i innowacjach	instytut.info
Niezależne Centrum studiów ekonomicznych (NOBE)	Warszawa – Łódź	1992	Działalność w zakresie ekonomii	www.nobe.pl
Stowarzyszenie Miasta w Internecie (MwI)	Tarnów – Warszawa – Kraków	1997	Wspomaganie samorządów lokalnych w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego	www.mwi.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie stron internetowych polskich think tanks.

Głównym obszarem działalności think tanks w Polsce jest ekonomia, stosunki międzynarodowe i bezpieczeństwo regionalne, natomiast analiza funkcjonowania think tanks na świecie pokazała, że głównymi grupami zagadnień były sprawy rozwoju społecznego, studiów regionalnych oraz szeroka kategoria, do której zaliczono rozwój technologii i nauki, opieki zdrowotnej, bezpieczeństwa i rozwiązywania konfliktów międzynarodowych oraz politykę podatkową, a także badania nad demokracją i polityką rządową. Ekonomia znalazła się na czwartym miejscu, ale wynika to z przyjętego kryterium i podziału na ekonomię wewnętrzną i ekonomię światową. Gdyby jednak oba kryteria połączyć jako jedno, to obszar gospodarczy byłby dominujący w działalności think tanks na świecie²³.

W Polsce można wyróżnić dwie fale powstawania think tanks. Pierwsza przypadła na lata 1988–1997, natomiast druga fala nastąpiła po 2001 roku. W dekadzie lat 90. ubiegłego stulecia nastąpił bardzo gwałtowny rozwój think tanks i miało to bezpośredni związek z okresem transformacji. Część instytutów miała bardzo ściśle powiązanie z organizacjami międzynarodowymi, które upowszechniały wiedzę na temat demokracji oraz prowadziły akcję na rzecz gospodarki wolnorynkowej. To właśnie w tym okresie powstały pierwsze i do dzisiaj największe think tanks w Polsce. W 1988 roku powstała *Fundacja im. Stefana Batorego*, w 1989 roku *Centrum im. Adama Smitha* oraz *Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową*, natomiast w 1991 roku *Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych*. Ponadto na uwagę zasługuje powstanie *Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka* w 1989 roku, natomiast w obszarze polityki regionalnej i bezpieczeństwa międzynarodowego swoją działalność zapoczątkowały *Ośrodek Studiów Wschodnich* (1990), *Instytut Studiów Strategicznych* (1993), *Fundacja Instytut Studiów Wschodnich* (1993) oraz *Centrum Stosunków Międzynarodowych* (1995/6). Powyższe think tanks zdobyły już w ciągu 20 lat swojej działalności znaczącą pozycję, co było możliwe także dzięki współpracy międzynarodowej. Dla przykładu przedstawię strukturę przychodów *Fundacji im. Stefana Batorego* i *CASE*. Przychody *Fundacji* w 2005 roku wyniosły 17 633 845, 39 PLN, z tego 58% pochodziło z *Open Society Institute* z Nowego Jorku, 28% od *Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe* w Waszyngtonie, 6,8% od *Robert Bosch Stiftung* ze Stuttgartu, 1,8% od osób (1% podatku), natomiast inne przychody od Ministerstwa Spraw Zagranicznych, *Charles Stewart Mott Foundation*, *Friends of Batory*, *Ford Foundation*, Commercial Union oscylowały wokół 1 procenta²⁴. Przychody *CASE*

²³ Analiza 1028 think tanks na świecie przyniosła następujące wyniki obszarów aktywności i badań. Obszar: społeczny (33,80%), ekonomia wewnętrzna (28,79%), studia regionalne (33,7%), ekonomia światowa (17,96%), środowisko naturalne (16,35%), edukacja (21,97%), bezpieczeństwo narodowe (23,38%), współpraca i rozwój międzynarodowy (23,67%), inny (rozwój technologii i nauki, opieka zdrowotna, bezpieczeństwo i rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych, polityka podatkowa, demokracja i polityka rządowa – 36,51%). Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ think tanks mogą prowadzić działalność w kilku obszarach. *Think Tanks and Civil Societies Program: Helping Bridge the Gap Between Knowledge and Policy*, Foreign Policy Research Institute, URL < <http://www.civil-society.oas.org/Pages/Findings%20Global%20Survey%20of%20Think%20Tanks.pdf> >, 17/10/2008.

²⁴ URL <http://pl.wikipedia.org/wiki/Fundacja_im._Stefana_Batorego> 25/09/2008.

w 2006 roku wyniosły 6 521 434, 45 PLN, z tego 55,37% pochodziło z Komisji Europejskiej (projekty, fundusze), Rządu RP 16,31% (konkursy, zlecenia), sektora prywatnego 11,41%, UN Development Program 8,57% i in.²⁵ Prezentowane dane nie są reprezentatywne dla wszystkich think tanks, ponieważ już Centrum im. Adama Smitha pozyskało przychód 590 tys. PLN w 2007 roku, a mamy do czynienia z największymi instytucjami w Polsce.

Druga fala rozwoju think tanks przypadła na XXI wiek i charakteryzowała się złamaniem „monopolu” w wizji państwa i gospodarki dotychczas istniejących instytucji. Można pierwszą falę podsumować jako upowszechnienie demokracji liberalnej i gospodarki wolnorynkowej, podczas gdy wraz ze zmianami postaw Polaków po 2001 roku (afery Rywina, afery starachowicka, upadek rządu Leszka Millera) pojawiła się szansa na powstanie i rozwój think tanks konserwatywnych. Ponadto druga fala charakteryzuje się wyraźnym odejściem od Warszawy jako siedziby instytucji. Jest to tendencja ogólnoświatowa, że think tanks lokują swoje siedziby w stolicach państw. Bliskość siedzib rządowych, stacji telewizyjnych i radiowych, wiodących przedsiębiorstw oraz rozwinięta infrastruktura sprzyjają powyższej tendencji, natomiast w Polsce w okresie drugiej fali została ona odwrócona. O ile wcześniej istniały think tanks w innych poza Warszawą miejscach, np. Gdańsku czy Krakowie i były one w mniejszości, o tyle już w drugiej fali dostrzegamy, że instytucje lokalizują swoją siedzibę poza Warszawą, tj. w Lublinie, Tarnowie, Gliwicach, Częstochowie.

5. ZAKOŃCZENIE

W Polsce wraz z upływem lat funkcjonowania demokracji oraz dalszym wzrostem gospodarczym będą pojawiały się kolejne niezależne instytucje. Istnieje kilka przyczyn, dla których znaczenie think tanks wzrośnie. Postępująca rewolucja informatyczna i coraz bardziej złożona sytuacja społeczna będzie wymagała pogłębionej wiedzy specjalistów i przyczyni się do wzrostu ekspertyzacji życia publicznego. Think tanks mogą w dużym stopniu wykorzystać tę szansę, ponieważ istniejące ośrodki uniwersyteckie tylko w niewielkim stopniu mogą sprostać konkurencji think tanks w zakresie badań naukowych przy konieczności szybkiego działania.

Spadek zaufania do polityków przy równoczesnym wysokim zaufaniu do innych instytucji, w tym organizacji pozarządowych, stwarza kolejną szansę dla rozwoju think tanks w Polsce. Obiektywizm analiz i raportów będzie w większym stopniu podkreślany w sytuacji, gdy zaprezentują je niezależne instytucje, aniżeli ośrodki rządowe. Już obecnie ośrodki władzy często wykorzystują ten mechanizm i zlecają sporządzenie opracowań w danej dziedzinie przez ekspertów, w celu uniknięcia zarzutów o stronniczość ze strony opozycji.

²⁵ URL <http://www.case.com.pl/strona--ID-o_case_finansowanie,nlang-19.html> 25/09/2008.

Think tanks mogą stanowić doskonale zaplecze do przejścia do administracji samorządowej lub centralnej. Jest to powszechna praktyka w USA, a i w Polsce można podać przykłady osób, które będąc związane z think tanks, znalazły zatrudnienie na szczeblu centralnym. Związani z Centrum im. Adama Smitha byli: prof. Cezary Józefiak, członek Rady Polityki Pieniężnej, Cezary Mech były Prezes Urzędu Nadzoru nad Funduszami Emerytalnymi, Lesław Gajek był Prezesem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Robert Gwiazdorski był Przewodniczącym Rady Nadzorczej ZUS. Witold Ormowski związany z CASE i NOBE był doradcą ekonomicznym Prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego. Przedstawiciele Instytutu Sobieskiego Paweł Szalámacha, Marian Moszora oraz Mirosław Barszcz pełnili stanowiska w rządzie Prawa i Sprawiedliwości odpowiednio: Wiceministra Skarbu Państwa, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Finansów oraz Wiceministra Finansów. Janusz Reiter, Dyrektor CSM w latach 1996–2003 został mianowany Ambasadorem RP i pełnił tę funkcję w latach 2005–2007.

Największym ograniczeniem będzie polskie społeczeństwo obywatelskie, a właściwie ograniczenia finansowe, dlatego think tanks w większym stopniu będą włączały się w sieci międzynarodowych instytutów w celu pozyskania środków finansowych z zagranicy. Nie będzie to oznaczało utraty niezależności, a raczej wykształcenia się think tanks według kryterium ideologicznego. Na powstanie i rozwój większe szanse mają think tanks liberalne czy konserwatywne. Tak było w przypadku *Instytutu Globalizacji* powiązanego z libertariańskim *Cato Institute* z Waszyngtonu oraz *Instytutu Sobieskiego*, który jest częścią sieci *Stockholm Network*.

W Polsce liczba think tanks powinna ukształtować się w przedziale 50–60 w ciągu kilku lat. Tę prognozę przedstawiam w oparciu o dotychczasowy rozwój tego typu organizacji oraz analizę prezentowanych kryteriów. Ponadto warto zwrócić uwagę na to, że w Hiszpanii, w państwie porównywanym często z Polską pod względem liczby ludności, transformacji ustrojowej oraz rozwoju gospodarczego było 49 think tanks w 2007 roku. Podsumowując, należy stwierdzić, że rola i miejsce think tanks w polskim życiu publicznym będzie wciąż zyskiwała na znaczeniu w ciągu najbliższej dekady.

Artykuł powstał w ramach realizacji projektu badawczego Prorektora ds. Nauki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Słowa kluczowe: think tanks, organizacje pozarządowe, społeczeństwo obywatelskie, transformacja ustrojowa

Key words: think tanks, NGOs, civil society, political system transformation

SUMMARY

The article concerns the activity of the think tanks in the modern world. The think tanks are non-governmental and non-profit organizations that perform research and provide advice on public policy. These organizations are one of the main subjects of the US political system, there are over 1500 think tanks, and there are over five thousands think tanks in the world. In this article author explains this

phenomenon. The study made by James G. McGann and Erik C. Johnson in 2002 on twenty countries, which analyzed by 13 indicators showed correlation between the number of think tanks and the various indicators: political freedom, political system, nature of civil society, Gross Domestic Product, population and number of Universities. The author of this study analyzes the situation in Poland by 13 indicators (because Poland wasn't in research on twenty countries) and concludes that there are a lot of chances to dynamic growth of think tanks, but there is one barrier – weak Polish civil society.